

QUYỀN CỦA NGƯỜI THUỘC CỘNG ĐỒNG LGBT+ VÀ MỘT SỐ VẤN ĐỀ ĐẶT RA ĐỐI VỚI TƯ PHÁP HÌNH SỰ VIỆT NAM

• TS. Lê Lan Chi* - Nguyễn Anh Dũng**

Tóm tắt: Trong xã hội hiện đại, quyền của người đồng tính, song tính và chuyển giới (người thuộc cộng đồng LGBT) ngày càng được quan tâm nhiều hơn, được ghi nhận nhiều hơn. Tuy nhiên, cũng giống như trong không ít lĩnh vực khác, quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong lĩnh vực tư pháp hình sự vẫn đang là vấn đề bị quên lãng, bị né tránh tại nhiều quốc gia trên toàn thế giới. Từ những khái quát chung về quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong pháp luật Việt Nam, bài viết tập trung làm rõ một số vấn đề lý luận, pháp lý về quyền con người của người thuộc cộng đồng LGBT trong lĩnh vực tư pháp hình sự hiện nay. Bài viết xác định đối tượng, nội dung quyền con người của người thuộc cộng đồng LGBT trong tư pháp hình sự và những quy định của pháp luật liên quan đến nhóm đối tượng này cũng như đặt ra một số đề xuất về định hướng hoàn thiện pháp luật.

Từ khóa: LGBT, quyền con người, tư pháp hình sự, Việt Nam.

Abstract: In modern society, the rights of homosexuals, bisexuals, and transgender (LGBT people) are attracting increasing attention and recognition. However, as in many other areas, the rights of LGBT people in criminal justice are still neglected and eluded in multiple countries around the world. From the generalization of the rights of LGBT people under Vietnamese law, the article focuses on some theoretical and legal aspects of their human rights in criminal justice. The article identifies the holders, elements, and basics to define the human rights of LGBT people in criminal justice, reviews the provisions related to these people, and introduces several recommendations for improving Vietnam's further legislations.

Keywords: LGBT, human rights, criminal justice, Vietnam.

Ngày nhận: 22/02/2022 Ngày phản biện, đánh giá: 02/3/2022 Ngày duyệt: 16/3/2022

1. Quyền của người thuộc cộng đồng LGBT

Quyền con người bao gồm quyền bình đẳng là những giá trị của tiến bộ xã hội và là thành quả của các cuộc cách

mạng xã hội trong lịch sử nhân loại. Mọi người đều được hưởng các quyền con người, tuy nhiên, sự bất bình đẳng vẫn đang diễn ra và những người thuộc cộng đồng LGBT cũng vẫn đang bị thiệt thòi

(*) Bộ môn Tư pháp hình sự, Khoa Luật, Đại học Quốc gia Hà Nội. Email: lelanchi@vnu.edu.vn.

(**) Công ty Luật Thinksmart. Email: anhdungvnu@gmail.com

và không được hưởng quyền con người đầy đủ và bình đẳng như những người khác. “Định kiến, kỳ thị và phân biệt đối xử với người đồng tính và chuyển giới được thể hiện dưới nhiều khía cạnh và mức độ khác nhau, từ bị dèm pha, xa lánh, sợ hãi đến đánh đập... Điều này dẫn đến những tổn thương tâm lý vô cùng nghiêm trọng đối với những người đồng tính và chuyển giới như lo âu, trầm cảm, bế tắc...”¹.

Người thuộc cộng đồng LGBT là khái niệm dùng để chỉ nhóm người có xu hướng tính dục thiểu số. LGBT là tên viết tắt tiếng Anh của bốn nhóm: L - Lesbian (người đồng tính nữ), G - Gay (người đồng tính nam), B - Bisexual (người song tính) và T - Transgender (người chuyển giới). Xuất phát từ sự khác biệt về xu hướng tính dục, bản dạng giới (dù sự khác biệt này mang tính tự nhiên của loài người), thuộc thiểu số so với đa số những người khác trong xã hội, họ thường bị phân biệt đối xử, bị thiệt thòi về cơ hội lao động, học tập, thụ hưởng các dịch vụ y tế, an sinh xã hội. “Trong lĩnh vực việc làm, cơ hội việc làm cho nhóm LGBT rất khó khăn, họ hầu như không có cơ hội được làm việc trong cơ quan nhà nước hay các cơ quan tư nhân”². Sự phân biệt đối xử này có thể ở cả phương diện chính sách, pháp luật và phương diện thực tiễn, ở cả khu vực công và khu vực tư, cả hợp pháp và bất hợp pháp, công khai và không công khai. Vì thế, người thuộc cộng đồng LGBT được xếp vào nhóm dễ bị tổn thương -

nhóm có vị thế chính trị, xã hội hoặc kinh tế thấp hơn, từ đó có nguy cơ cao hơn bị bỏ quên hay bị vi phạm các quyền con người, và bởi vậy, họ cần được chú ý bảo vệ đặc biệt so với những nhóm, cộng đồng người khác³.

Trong thời gian qua, pháp luật quốc tế đã có tiến triển đáng kể trong việc bảo vệ người thuộc cộng đồng LGBT. Quyền của người thuộc cộng đồng LGBT thực sự đã trở thành một trong những vấn đề nhân quyền mới, được quan tâm ngày một nhiều hơn của pháp luật hiện đại trong những thập niên gần đây, nhất là sau khi Tổ chức Y tế thế giới WHO chính thức loại bỏ đồng tính luyến ái khỏi danh sách bệnh tâm thần năm 1990, khi Các nguyên tắc Yogyakarta được ban hành, đưa ra các khuyến nghị nhân quyền cho những vấn đề cụ thể có liên quan đến xu hướng tính dục và bản dạng giới. Theo đó, “Các nguyên tắc này xác định nghĩa vụ của các quốc gia phải tôn trọng, bảo vệ và bảo đảm việc thực hiện quyền con người của tất cả mọi người bất kể xu hướng tính dục hoặc giới tính của họ. Hiện nay, các quốc gia trên thế giới đang vận động để đưa Các nguyên tắc Yogyakarta vào trong pháp luật của họ”⁴. Tháng 3/2011, 85 quốc gia và vùng lãnh thổ đã cùng ký vào bản Tuyên bố chung về việc chấm dứt các hành động bạo lực và vi phạm nhân quyền dựa trên xu hướng tính dục và bản dạng giới (SOGI). Tháng 6/2011, Nghị quyết 17/19 thể hiện quan điểm chung của

cộng đồng quốc tế lên án bạo lực với người thuộc cộng đồng LGBT đã được thông qua tại phiên họp thứ 17 của Hội đồng Nhân quyền Liên hợp quốc. Những văn kiện này có vai trò định hướng, thúc đẩy các quốc gia xoá bỏ phân biệt đối xử với người thuộc cộng đồng LGBT và ghi nhận các quyền con người của cộng đồng này để họ được pháp luật bảo vệ một cách bình đẳng.

Phù hợp với pháp luật quốc tế, pháp luật Việt Nam đã từng bước tiếp cận và ghi nhận quyền của người thuộc cộng đồng LGBT. Hiến pháp năm 2013 (Điều 16) quy định: *“Mọi người đều bình đẳng trước pháp luật. Không ai bị phân biệt đối xử trong đời sống chính trị, dân sự, kinh tế, văn hóa, xã hội”*. Luật Hôn nhân và gia đình năm 2014 đã bãi bỏ quy định về cấm kết hôn đồng giới. Bộ luật Dân sự năm 2015 thừa nhận vấn đề chuyển đổi giới tính, quyền đăng ký thay đổi hộ tịch, quyền nhân thân phù hợp với giới tính đã được chuyển đổi. Đây là những quy định thể hiện sự chuyển biến mang tính bước ngoặt trong cách tiếp cận về quyền của người thuộc cộng đồng LGBT. Trên cơ sở nguyên tắc hiến định về quyền bình đẳng trước pháp luật, hệ thống pháp luật Việt Nam không có những điều luật phân biệt đối xử với người thuộc cộng đồng LGBT, trong bối cảnh nhiều quốc gia, nhiều khu vực văn hoá - pháp luật, tôn giáo - pháp luật còn có sự kì thị công khai, thậm chí tội phạm hóa hành vi quan hệ tình dục đồng giới. Tuy nhiên,

tại Việt Nam, quyền của những người thuộc cộng đồng này trong nhiều lĩnh vực của đời sống xã hội, bao gồm lĩnh vực tư pháp hình sự, chưa được quan tâm nghiên cứu, việc ghi nhận và bảo đảm các quyền của họ dù đã có những bước tiến quan trọng nhưng mới đang dừng lại ở mức độ ban đầu.

2. Quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong tư pháp hình sự

Tư pháp hình sự là lĩnh vực có ý nghĩa quan trọng đối với việc bảo đảm an ninh quốc gia, trật tự an toàn xã hội và cũng là lĩnh vực dễ tổn thương quyền con người do các hoạt động, biện pháp của tư pháp hình sự, có thể hạn chế đáng kể quyền tự do cá nhân của người bị buộc tội, bị kết tội. Theo nghĩa rộng “Tư pháp hình sự là một lĩnh vực của nhánh tư pháp mà nội dung cơ bản là việc giải quyết vấn đề tội phạm - trách nhiệm hình sự của người phạm tội (hoạt động áp dụng pháp luật, trên cơ sở pháp luật (hình sự, tố tụng hình sự, thi hành án hình sự... mà Tòa án là trung tâm và xét xử là trọng tâm)”. Theo nghĩa hẹp: “Tư pháp hình sự là dạng thực hiện quyền lực nhà nước của cơ quan có thẩm quyền nhân danh công lý (cơ quan tài phán - Tòa án) để xét xử và đưa ra phán quyết đối với vụ án hình sự...”⁵. Trong tư pháp hình sự, quyền con người của những cá nhân là đối tượng của các hoạt động tư pháp hình sự luôn được quan tâm do sự bất bình đẳng giữa họ với những cơ quan đại diện cho nhà nước, được nhà nước trao thẩm quyền điều tra, truy tố, xét xử

và thi hành án. Quyền con người trong tư pháp hình sự của những cá nhân này có khả năng cao bị hạn chế bởi các biện pháp cưỡng chế nghiêm khắc nhất của nhà nước chỉ đặt ra riêng trong lĩnh vực tư pháp hình sự, bởi chính thực tế môi trường mang tính bạo lực cao trong các thiết chế giam giữ của tư pháp hình sự. Những người thuộc cộng đồng LGBT cũng có thể xuất hiện trong tư pháp hình sự cả với tư cách là những người tiên hành tố tụng, những người khác có thẩm quyền tư pháp hình sự như cán bộ nhà tạm giữ, tạm giam, trại giam... Tuy nhiên, xuất phát từ mối quan hệ bất bình đẳng nêu trên, nói tới quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong tư pháp hình sự là nói tới quyền của những cá nhân là đối tượng của các hoạt động tư pháp hình sự mà không phải là những người tiên hành tố tụng, những người khác công tác trong các cơ quan tư pháp hình sự là chủ thể của các hoạt động tư pháp hình sự. Cụ thể, quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong tư pháp hình sự là quyền của những người LGBT là: (i) người bị buộc tội, bao gồm người bị bắt, người bị tạm giữ, bị can và bị cáo; (ii) người chấp hành án - những người bị kết án, phải chịu trách nhiệm hình sự theo bản án, quyết định của Tòa án có hiệu lực pháp luật và đã có quyết định thi hành; (iii) người bị hại - nạn nhân của tội phạm, người đã bị tội phạm xâm hại, chịu thiệt hại về tính mạng, sức khoẻ, tinh thần, tình cảm, tài sản hoặc quyền và lợi ích hợp pháp khác do hành

vi phạm tội gây ra - “họ có khả năng phải chịu mức độ tổn thương cao hơn do sợ hãi (từ định kiến và phân biệt đối xử) và xấu hổ (từ chứng sợ đồng tính hoặc ám ảnh trong nội tâm) dẫn tới nguy cơ hạn chế khả năng khai báo và có thể dẫn đến tình trạng khó xử, dằn vặt khi quyết định có nên tự thừa nhận vấn đề của bản thân khi tố giác tội phạm”⁶.

Mối quan hệ giữa quyền con người nói chung và quyền của người LGBT trên các lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có lĩnh vực tư pháp hình sự có thể được nhận thức từ phương diện mối quan hệ giữa cái chung và cái riêng, trong đó cái riêng (quyền con người của người thuộc cộng đồng LGBT) có đầy đủ các đặc điểm chung (quyền con người của tất cả mọi người), vừa có đặc điểm riêng, tạo nên bản sắc, đặc tính của cái riêng.

Thứ nhất, xuất phát từ nguyên tắc bình đẳng, người thuộc cộng đồng LGBT có các quyền con người như những người khác trong lĩnh vực tư pháp hình sự. Quyền con người là quyền tự nhiên, vốn có của mỗi người, được pháp luật ghi nhận và bảo vệ. Người thuộc cộng đồng LGBT được hưởng thụ quyền con người do tính phổ quát của quyền con người, dù họ có sự khác biệt về xu hướng tính dục và bản dạng giới. Vì vậy, trong tư pháp hình sự, người thuộc cộng đồng LGBT cũng được hưởng những quyền con người cơ bản trong tư pháp hình sự, đặc biệt là các quyền dân sự với hai nhóm quyền cơ bản, đó là nhóm quyền

về tự do, an ninh cá nhân và nhóm quyền được xét xử công bằng.

Thứ hai, người thuộc cộng đồng LGBT có là nhóm dễ bị tổn thương với nhiều nguy cơ bị vi phạm quyền, do vậy trong lĩnh vực tư pháp hình sự họ cần có sự hỗ trợ và bảo vệ nhằm bảo đảm sự bình đẳng về cơ hội thụ hưởng quyền con người như các chủ thể khác, đặc biệt là đối với một số quyền giành riêng cho nhóm này như quyền được chuyển đổi giới tính và các các mối quan hệ đồng giới. Tính dễ bị tổn thương của cộng đồng LGBT xuất phát từ sự kì thị của xã hội vốn theo chủ nghĩa độc tôn dị tính, điều này dẫn tới nhu cầu được pháp luật bảo vệ khỏi “bạo lực và các hành vi thù hằn người đồng tính và chuyển giới” (homophobic and transphobic violence). Sự kì thị, thù ghét, bạo lực và các hành vi thù hằn này có nguy cơ cao xảy ra trong lĩnh vực tư pháp hình sự, đặc biệt là trong môi trường giam giữ của tư pháp hình sự, từ những đối tượng cùng bị giam giữ trong các cơ sở giam giữ, thậm chí là từ những cán bộ các cơ quan tư pháp hình sự. Người thuộc cộng đồng LGBT có thể trở thành nạn nhân của các quyết định, hành vi tố tụng thiếu nhạy cảm về xu hướng tính dục và bản dạng giới, bị phân biệt đối xử trong quá trình tố tụng hay giam giữ, thi hành án hình sự. Do khuôn mẫu giới và định kiến về xu hướng tính dục trong nhận thức của những cán bộ các cơ quan tư pháp hình sự, với những người có xu hướng tính dục khác biệt, họ - cán bộ các cơ quan

tư pháp hình sự có thể nảy sinh thái độ ác cảm, định kiến. Thái độ tiêu cực này ảnh hưởng tới quyền được xét xử công bằng của người thuộc cộng đồng LGBT với tư cách bị can, bị cáo và với tư cách nạn nhân của tội phạm. Người thuộc cộng đồng LGBT còn có thể bị tổn thương do họ bị đặt trong một hệ quy chiếu của tư pháp hình sự vốn chỉ có giới tính nam và giới tính nữ, bị giam giữ trong một môi trường vốn chỉ dành cho những người thuộc giới tính nam, giới tính nữ⁷, thiếu các thiết chế, cơ sở vật chất phù hợp cho người thuộc cộng đồng LGBT, thiếu các thể chế, quy chuẩn về giao tiếp ứng xử, chế độ lao động, y tế, vệ sinh cá nhân cho những người đang chuyển đổi giới tính.

3. Quyền của người thuộc cộng đồng LGBT theo pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự ở Việt Nam hiện nay

Pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự Việt Nam trong thời gian gần đây (sau khi Hiến pháp năm 2013 được ban hành) đã thiết lập những nền tảng pháp lý quan trọng trong việc tôn trọng, ghi nhận, bảo vệ, bảo đảm quyền con người, quyền công dân, đặc biệt là quyền con người của những người thuộc các cộng đồng yếu thế trong xã hội, trong đó có người thuộc cộng đồng LGBT. Qua rà soát các quy định của pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự, có thể thấy:

Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 đã đặt ra các quy định thể hiện các nguyên tắc cơ bản có nội dung bảo vệ quyền con người như nguyên tắc tôn trọng và bảo vệ

Hội thảo góp ý Hồ sơ đề nghị xây dựng Luật Chuyển đổi giới tính do Bộ Y tế phối hợp với Trung tâm Hỗ trợ sáng kiến Phát triển cộng đồng (SCDI) tổ chức. Nguồn: moh.gov.vn.

quyền con người, quyền và lợi ích hợp pháp của cá nhân (Điều 8); nguyên tắc bảo đảm quyền bình đẳng trước pháp luật (Điều 9); nguyên tắc bảo đảm quyền bất khả xâm phạm về thân thể (Điều 10); nguyên tắc bảo hộ tính mạng, sức khỏe, danh dự, nhân phẩm, tài sản của cá nhân (Điều 11), nguyên tắc bảo đảm quyền bất khả xâm phạm về chỗ ở, đời sống riêng tư, bí mật cá nhân (Điều 12)... Các luật khác trong hệ thống pháp luật của lĩnh vực tư pháp hình sự đã bước đầu có những quy định thể hiện sự thay đổi theo hướng tích cực hơn, chú ý nhiều hơn, trực tiếp hơn đến cộng đồng này với các điểm nhấn đáng kể sau đây:

Thứ nhất, Luật Thi hành tạm giữ, tạm giam năm 2015 (điểm a, khoản 4, Điều 18) đã quy định việc tạm giữ, tạm giam người đồng tính, chuyển giới. Theo đó, “người bị tạm giữ, người bị

tạm giam là người đồng tính, người chuyển giới có thể được bố trí giam giữ ở buồng riêng”.

Thứ hai, Luật Thi hành án hình sự năm 2019 (khoản 3, Điều 30) đã có quy định giam giữ riêng đối với phạm nhân là người đồng tính, người chuyển giới và người chưa xác định rõ giới tính: “Phạm nhân là người đồng tính, người chuyển đổi giới tính, người chưa xác định rõ giới tính có thể được giam giữ riêng”.

Thứ ba, Bộ Luật hình sự năm 2015 (sửa đổi, bổ sung năm 2017) đã có bước tiến rõ rệt trong bảo đảm quyền tự do tình dục của tất cả mọi người bao gồm cả người thuộc cộng đồng LGBT khi “hành vi quan hệ tình dục khác” một cách không tự nguyện (sử dụng vũ lực, đe dọa sử dụng vũ lực, lợi dụng tình trạng quẫn bách của nạn nhân...) bị tội phạm hoá quy định trong các cấu thành các tội

phạm hiếp dâm, cưỡng dâm, dâm ô (Điều 141, 142, 143, 144, 145, 146). Nghị quyết số 06/2019/NQ-HĐTP ngày 01/10/2019 của Hội đồng thẩm phán Tòa án nhân dân tối cao đã cụ thể hoá như thế nào là hành vi giao cấu, hành vi quan hệ tình dục khác, hành vi dâm ô. Tuy không trực tiếp đề cập đến đối tượng người thuộc cộng đồng LGBT nhưng những quy định mới này của pháp luật hình sự đã đã góp phần bảo vệ họ khỏi những “hành vi quan hệ tình dục khác” xâm phạm sức khoẻ và nhân phẩm, danh dự trong cuộc sống hằng ngày cũng như trong môi trường giam giữ, nơi mà họ có nguy cơ cao bị lạm dụng tình dục.

Các quy định của pháp luật trong tư pháp hình sự Việt Nam nêu trên cho thấy cách tiếp cận vấn đề quyền của người thuộc cộng đồng LGBT về cơ bản theo hướng: (i), không kì thị, phân biệt đối xử, không tội phạm hoá những hành vi “lệch chuẩn” liên quan đến xu hướng tính dục và bản dạng giới; pháp luật ghi nhận và bảo đảm quyền bình đẳng trước pháp luật của tất cả mọi người; (ii), pháp luật bảo vệ quyền tự do tình dục của người thuộc cộng đồng LGBT bằng việc tội phạm hoá các hành vi quan hệ tình dục khác ngoài hành vi giao cấu mà không có sự tự nguyện của nạn nhân; (iii), pháp luật ghi nhận quyền có thể được giam giữ riêng của người đồng tính, chuyển giới cũng như người chưa xác định rõ giới tính.

4. Một số vấn đề tiếp tục đặt ra đối với tư pháp hình sự Việt Nam

trong cách tiếp cận quyền của người thuộc cộng đồng LGBT

Những phân tích ở các phần trên cho thấy quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong pháp luật nói chung và pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự tại Việt Nam nói riêng đã bước đầu được ghi nhận. Tuy nhiên, cần có cách tiếp cận tổng thể hơn, cụ thể hơn về quyền của những người thuộc cộng đồng này với việc đưa ra quan điểm giải quyết đối với các vấn đề sau:

Thứ nhất, có cần thiết bổ sung nội dung cho nguyên tắc bảo đảm quyền bình đẳng trước pháp luật - bổ sung yêu cầu không phân biệt đối xử giữa những người có xu hướng tính dục, bản dạng giới thiểu số, không theo quan niệm truyền thống về nhị nguyên giới tính hay không? Chẳng hạn, bổ sung các chữ in nghiêng sau vào Điều 3 Bộ luật Hình sự năm 2015 về nguyên tắc xử lý (đối với người phạm tội) thành: “Mọi người phạm tội đều bình đẳng trước pháp luật, không phân biệt giới tính, *xu hướng tính dục*, dân tộc, tín ngưỡng, tôn giáo, thành phần, địa vị xã hội”, vào Điều 9 Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015 thành: “Tố tụng hình sự được tiến hành theo nguyên tắc mọi người đều bình đẳng trước pháp luật, không phân biệt dân tộc, giới tính, xu hướng tính dục, tín ngưỡng, tôn giáo, thành phần và địa vị xã hội. Bất cứ người nào phạm tội đều bị xử lý theo pháp luật”. Việc bổ sung này xuất phát từ yêu cầu chính đáng của người thuộc cộng đồng LGBT, là cơ sở để bảo đảm quyền

về tự do, an ninh cá nhân cũng như quyền được xét xử công bằng cho họ. Quy định không được phân biệt đối xử về xu hướng tính dục nhằm hạn chế những ác cảm, định kiến từ chủ nghĩa độc tôn dị tính của người tiến hành tố tụng, dẫn tới sự không công bằng trong các đối xử trong quá trình tố tụng, trong đánh giá nhân thân, động cơ, mục đích, hoàn cảnh phạm tội, tổn thương về thể chất và tinh thần của người thuộc cộng đồng LGBT, dẫn tới các phán quyết không công bằng, thoả đáng của Toà án dành cho họ. Tuy nhiên, việc bổ sung nội dung không bị phân biệt đối xử về xu hướng tính dục trong các nguyên tắc trên đòi hỏi nhiều hơn các nghiên cứu lý thuyết, các kết quả khảo sát, thống kê, điều tra xã hội học cũng như xem xét các yêu cầu về tính thống nhất, đồng bộ của pháp luật và yêu cầu về kỹ thuật lập pháp. Ngoài ra, không bị phân biệt đối xử về xu hướng tính dục còn đặt ra việc nghiên cứu, bổ sung các cấu thành tội phạm tăng nặng đối với những hành vi phạm tội do thù ghét với những cộng đồng thiểu số trong xã hội; bổ sung hướng dẫn cụ thể động cơ phạm tội “*vì lý do giới*” bao gồm các định kiến giới, giới tính, xu hướng tính dục trong Tội xâm phạm quyền bình đẳng giới của Bộ luật Hình sự⁸.

Thứ hai, không phân biệt đối xử mới là mức độ đầu tiên, bình đẳng thực chất và tôn trọng sự khác biệt của những người thuộc cộng đồng LGBT là điều mà pháp luật cần hướng tới với việc

từng bước mở rộng trong các quy định cụ thể của pháp luật. Ví dụ, luật hình sự có thể mở rộng các căn cứ xem xét hoãn chấp hành hình phạt tù với người đang thực hiện dở các cuộc phẫu thuật chuyển giới hay không (Điều 67 Bộ luật Hình sự năm 2015)? Luật Thi hành án hình sự hiện đang quy định phạm nhân có vợ, chồng được hưởng chế độ thăm gặp, ở riêng với chồng, vợ (Điều 52 Luật Thi hành án hình sự năm 2019), luật có thể mở rộng cho những người thuộc cộng đồng LGBT có được quyền hưởng chế độ thăm gặp, ở riêng với bạn đời không phải là vợ chồng hay không? Luật tố tụng hình sự quy định về khám xét người và xem xét dấu vết trên thân thể theo nguyên tắc do người cùng giới thực hiện (Điều 194, 203 Bộ luật Tố tụng hình sự năm 2015), Luật Thi hành tạm giữ, tạm giam cũng quy định việc kiểm tra thân thể người bị tạm giữ, người bị tạm giam là nam giới do cán bộ nam thực hiện, nữ giới do cán bộ nữ thực hiện (Điều 16 Luật thi hành tạm giữ, tạm giam năm 2015), vậy có thể quy định linh hoạt cho những đối tượng là người chuyển giới được đề xuất lựa chọn giới tính cán bộ thực hiện khám xét, kiểm tra thân thể hay không?

Kết luận

Bài viết làm rõ đối tượng thụ hưởng, nội dung và cơ sở cho việc đặt ra các quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong lĩnh vực tư pháp hình sự và cách tiếp cận của tư pháp hình sự Việt Nam hiện nay về quyền của người thuộc

cộng đồng LGBT. Về cơ bản, pháp luật Việt Nam trong lĩnh vực tư pháp hình sự đã có những quy định ban đầu nhưng có ý nghĩa quan trọng trong việc khẳng định và bảo đảm quyền của người thuộc cộng đồng LGBT, thể hiện quá trình hoàn thiện pháp luật theo hướng bảo đảm tốt hơn các quyền con người, quyền công dân nhưng còn rất nhiều quyền của nhóm đối tượng này vẫn chưa được quy định. Việc ghi nhận quyền của người thuộc cộng đồng LGBT trong lĩnh vực tư pháp hình sự là nhu cầu chính đáng của người LGBT, tuy nhiên, pháp luật trong lĩnh vực tư pháp hình sự cần có cách nhìn nhận tổng thể, hệ thống, mang tính nguyên tắc về bình đẳng, không biệt đối xử về xu hướng tính dục, trên cơ sở đó, từng bước tiếp tục mở rộng các quyền cụ thể để hướng tới sự bình đẳng và tôn trọng một cách thực chất sự khác biệt của nhóm đối tượng dễ bị tổn thương này.■

Tài liệu trích dẫn

- (1) Phạm Thu Hoa, Đồng Thị Yến, *Định kiến, kỳ thị và phân biệt đối xử với người đồng tính và chuyển giới ở Việt Nam*, Tạp chí Khoa học ĐHQGHN, tập 31, số 5 (2015), tr. 70.
- (2) Đỗ Thị Vân Anh, *Định kiến giới trong tuyển dụng nghề đối với nhóm phụ nữ và nhóm đồng tính, song tính, chuyển giới*, Tạp chí Nghiên cứu khoa học Công đoàn, số 9, tháng 11/2017, tr. 47.
- (3) Xem thêm: Đỗ Hồng Thơm, Vũ Công Giao, *Luật Quốc tế về quyền của các nhóm người dễ bị tổn thương*, Nxb. Lao động xã hội, Hà Nội, 2011, tr. 13.
- (4) Trương Hồng Quang, *Pháp luật*

quốc tế về quyền con người đồng tính, song tính và chuyển giới, Trung tâm tư vấn pháp luật TP. Hồ Chí Minh, truy cập ngày 18/9/2021. https://nguoibaovequyenloi.com/User/ThôngTin_ChiTiet.aspx?MaTT=25120175534411178&MaMT=26

(5) Lê Văn Cẩm, *Hệ thống tư pháp hình sự trong giai đoạn xây dựng Nhà nước pháp quyền*, Nxb Đại học Quốc gia Nội, 2009, tr. 107.

(6) Charlotte Knight, Kath Wilson, *Lesbian, Gay, Bisexual and Trans People (LGBT) and the Criminal Justice System* (2016), trang 67.

(7) Ngay cả tại Hoa Kỳ, chính sách mới cho phép các tù nhân chuyển giới có thể được ở, mặc quần áo và khám xét theo bản dạng giới của họ thay vì giới tính mà họ được xác định khi sinh ra - cũng mới chỉ được đặt ra một cách dè dặt trong những năm gần đây (xem: Dana Peterson, Vanessa R. Panfil (eds.) *Handbook of LGBT Communities, Crime, and Justice* - Springer-Verlag New York (2014), trang 230, (2014).

(8) Điều 165 Bộ luật Hình sự năm 2015 về Tội xâm phạm quyền bình đẳng giới quy định: “Người nào vì lý do giới mà thực hiện hành vi dưới bất kỳ hình thức nào cản trở người khác tham gia hoạt động trong các lĩnh vực chính trị, kinh tế, lao động, giáo dục và đào tạo, khoa học và công nghệ, văn hóa, thông tin, thể dục, thể thao, y tế, đã bị xử lý kỷ luật hoặc xử phạt vi phạm hành chính về hành vi này mà còn vi phạm, thì bị phạt cảnh cáo, phạt tiền từ 5.000.000 đồng đến 50.000.000 đồng hoặc phạt cải tạo không giam giữ đến 02 năm”.